№ 35 Փետրվարի 26 (Մարտի 10) 1881 Փետրվարի 26 (Մարտի 10) № 35

ՏԱՍՆԵՐՈՐԴ ՏԱՐԻ

ՄՇԱԿ

Տարեկան գինը 10 րուբլի, կէս տարվանը 6 րուբլի: Առանձին համարները 5 կոպէկով:

Թիֆլիսում գրվում են միմիայն խմբագրատան մէջ.

Օտարաքաղաքացիք դիմում են ուղղակի
Тифлисъ. Редакція «Мшакъ»

Խմբագրատունը բաց է ամեն օրեան 10—2 ժամ (բացի կիրակի և տօն օրերից)

Յայտարարութիւնն ընդունվում է ամեն լեզուով:

Յայտարարութիւնների համար վճարում են խօսքանչիւր տողին 2 կոպէկ:

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ

ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ: Ուտիացիների մասին: Նամակ Երևանից: Նամակ խմբագրին: Նամակ խմբագրին: Ներքին լուրեր:—ԱՐՏԱՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ: Թիւրքիա: Թիւրքաց Հայաստանից: Անգլիա: Նամակ Պարսկաստանից:—ԽԱՌՆ ԼՈՒՐԵՐ:— ՀԵՌԱԳԻՐՆԵՐ: — ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ:—ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ Նամակ Մոսկվայից:

ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ՈՒՏԻԱՑԻՆԵՐԻ ՄԱՍԻՆ

—

Թիֆլիզէն հետևեալ ծանուցելիս լուրերը կը հաղորդեն մեզ:

„Էջմիածնի կարգադրութեամբ վարդապետ-քննիչ մ՚է ուղարկված Նուխուայ գաւառի Ուտիաբնակ Վարդաշէն գիւղը՝ Տէր Գալուստ քահանայի դէմ Ուտիացւոց գանգատը քննելու և Լուսաւորչադաւան լեռնաբնակներն յետս համոզելու իրանց մտադրութիւնից Ռուսաց եկեղեցու գիրկը ընկնելու համար: Բայց դժբաղդաբար քննիչ—վարդապետը ընդունակ չէ եղել վրդովված ժողովրդի յուզված կիրքերը խաղաղացնելու համար, որովհետեւ Ուտիացիք պահանջել են որ կա՛մ Էջմիածինը կարգալոյծ անէ իրանց ատելի քահանային, կամ թէ յանձնէ նորա տնօրինութիւնը իրանց Ուտիացւոց, բայց վարդապետ-քննիչը այնչափ տգէտ է գտնվել, որ յենլով լեռնաբնակների կրօնական մոլեռանդութեան վրայ, զանցառութեան է տուել Տէր-Գալուստի յանցանքներն Էջմիածին յայտնելը, ենթադրելով թէ կրօնասէր լեռնաբնակները սիրտ չեն անի անջատվել իրանց սիրած Լուսաւորչական դաւանութիւնից և անցնել Ռուսաց եկեղեցին: Մինչդեռ տխմար վարդապետին տրամաբանութիւնն ունեցաւ այն հետևանքը, որ Վարդաշէնից ոտը դուրս դրածին պէս 500 հոգի անմիջապէս մտան Ռուսական աւազանը, ունենալով իրանց յետևը և մի քանի հազար հոգի ևս, որոնք պատրաստ են հետևիլ նախընթացների օրինակին, եթէ միայն Էջմիածինը յապաղի արդար քննիչ ուղարկելու ՚ի Վարդաշէն, մի անօրէն Հայ քահանայի արած չարիքը քըննելու և նորան կարգալոյծ անելու համար:“

Ուտիացւոց վրայ Գրիգոր Նիկողոսեանի մեզ տուած օգտակար տեղեկութիւնք վերջիշեալ տեղեկութիւնները բացատրելու կրնան օգնել:

Երևանէն ալ հետևեալը կը գրեն մեզ.

„Ռուսական Հայաստանում Նուխուայ գաւառը, որոյ մէջ կան մօտ հարիւր հազար Մուսուլմանացած ուտիացիք, որք կոչկաւ— հին Աղուանքն են, կան նաև 30—40 հազար Լուսաւորչադաւան Ուտիացիք, որոնք պահպանել են դեռ մինչև այժմ ինչպէս իրանց բուն տեղական տիպը, այնպէս և լեզուն ու աւանդութիւնները: Պէտք է ասել, որ Ուտիացւոց լեզուն բոլորովին Հայոց ու Վրաց լեզուից զատ լեզու է, որ կը մօտենայ աւելի իրանց դրացի Տաղստանական բարբառներին: Ահա՛ հինգ տարի է որ Էջմիածնի անհոգութիւնից յիշեալ քաջ լեռնաբնակ Լուսաւորչադաւաններից մօտ 10 հազար հոգի ուսադաւանութիւն են ընդունել: Այժմ լսում ենք դարձեալ որ 170 տուն Ուտիաբնակ Վարդաշէն գիւղից զզուելով մի խարդախ քահանայ Տէր Գալուստի կամակորութիւնից, քանիցս անգամ արդէն խնդիր են մատուցած Էջմիածնի՝ հեռացնել իրանցից յիշեալ Հայազգի քահանային, որ զանազան դաւադրութիւներով մեծ կուսակցական ատելութեանց պատճառ է լինում Լուսաւորչադաւան Ուտիացիների մէջ: Սակայն Էջմիածինը զանցառութեան տալով՝ ստիպել է յուսահատվիլ 170 տուն Լուսաւորչադաւան արի լեռնացիներն, որով նոքա դիմել են արդէն Ռուս կառավարութեան որպէս զի քահանայ ուղարկէ Վարդաշէն գիւղը իրանց Ռուս աւազանի մէջ մկրտելու համար: Այսպէսով հինգ տարուայ մէջ 10 հազար ռուսացած Լուսաւորչադաւանների վրայ կ՚աւելնայ շուտով մի հազար հոգի ևս Էջմիածնի դատապարտելի անհոգութիւնից“:

(Մասիս)

ՆԱՄԱԿ ԵՐԵՒԱՆԻՑ

—

22-ին յունվարի

«Մեր առաջնորդութիւնք թիւրքաց փաշայութիւն է դարձել.» և այս համեմատութիւնը փոխանակ ամաչացնելու, զգաստացնելու, ընդհակառակը ծաղրի, սառն անտարբերութեան—արհամարհանաց է արժանանում: Կան մի տեսակ բնաւորութիւններ, որոնց պակասութիւնը, աւրատը եթէ դէմ յանդիմանես կայուցանում, որոնց սխալը, եթէ ցոյց ես տալի, որոնց ճշմարիտ, ազնիւ ճանապարհ ես առաջարկում—նըրանք աւելի ևս են բորբոքվում, աւելի ևս դէպի վատը, դէպի չարը, դէպի կորուստը հակվում: Այս տեսակ բնաւորութիւնների մասին մենք ոչինչ չունինք ասելու. մնում է մեզ միայն ցաւել, ափսոսալ, վայ տալ, որ դժբաղդաբար դըրանց նմանների ձեռքն է մեր ազգի հոգևոր հովուութիւնը: Զարմանելի խողութիւն. որքան ասում ես, որքան գոռում ես, այնքան աւելի վատ, աւելի պախարակելի գործերի ես հանդիպում....

Թողնենք առ այժմ ամենը մի կողմ, խօսենք միայն առաջնորդների վերաբերութեամբ: Եթէ նայելու լինենք Կովկասում գտնված առաջնորդանիստ աթոռների վրա—ինչ կը տեսնենք. Թիֆլիսում—այդ առաջին մեծ թեմում—աթոռը թափուր է. բայց չէ, ինչ եմ ասում, մի առաջնորդի տեղ՝ երկուսը. մինը մնալ թաղող, քարոզ խօսող, միւսը պաշտօն կատարող. իսկ երկուսի էլ բաղդը—իրաւունքը՝ Մանկունու մի հեռագրից կախ: Երկրորդ թեմը—Ղարաբաղինը— նոյն վիճակում. իսկական առաջնորդը մի քանի ամբողջ ամիսներ ռոճիկը անուշ անելուց յետոյ, այսօր ճեմարանի տաք սենեակներում փափուկ գահաւորակների վրա բազմած—իր թեմի հազարները առանց խղճի խայթոցի, առանց կարմրելու փառաւորապէս վայելում է. իսկ իր փոխարէն, երևի երկար աճրդախօսութիւնից յետոյ մի արժան գնանոց—մի քանի թումանանոց պաշտօնակատար ուղարկում և այսպէս Ղարաբաղի թեմն էլ առանց իսկական առաջնորդի է մնում...

Գանք Երևանին: Արդէն մօտ ութ տարի է, որ տեղիս առաջնորդական գահի վրա բազմած է Եղիազար արքեպիսկոպոսը, մի մարդ, որ արդէն 70 ազմկալից տարիքը իր յետևն է թողել, որ մի հիւանդ, մի կատարեալ անկեալ դրութեան մէջ է, որին միայն հարկաւոր է կերակրել, սնուցանել մինչև որ կը բոլորի նրա մօտալուտ կեանքը: Սրբազանի նշանակված օրից մինչև այժմ մի քանի անգամ երևանցիք բողոքել են, ուր հարկն է, որ Եղիազար արքեպիսկոպոսը տկար, անկար է այդ ծանր պաշտօնը վարելու. բայց այդ ամենը եղան ձայն բարբառոյ յանապատի: Մինչև որ վերջապէս սրբազան Մանկունին այսօր՝ մի քանի մանր մունր յանցանքներ ալեզարդ Եղիազարի վրա բարձելով՝ համնում է իր նպատակին. առանց ծերութիւնն ու տարիքը, հիւանդութիւնն ու չքաւորութիւնը, նրա Էջմիածնին արած երկարամեայ ծառայութիւնները յիշելու, վճռում է հրամայել—հրաժարեցնել առաջնորդական պաշտօնից, առնել արքութեան կոչումը և աքսորել Գեղարդայ վանքը...

Այսպիսի անխիղճ վճիռը յուզեց մինչև անգամ և անտարբեր երևանցիներին, որոնք իրանց կողմից աղաչանաց թուղթ ուղարկեցին Նորին Վեհափառութեան անունով, որ մեղմացնի իր բարկութիւնը—իբրև խնամակալ հայր առնի Եղիազար արքեպիսկոպոսին իր հայրական գթութեան տակ, հանդիստ շնորհէ Էջմիածնայ միաբանութեան խցերից մէկում—նա իր դրութեամբ արդէն պատժված է... Սպասում են տակաւին....

Պատմում են, որ բարբարոս քրդերը Ալաշկերտն ու Բայազէդը աւերելու ժամանակ—ձեռքները չէին մխում ծերերի ու պառաւների արեան մէջ—բայց մեզանում, մի քանի բաղդախնդիրների շնորհով, ոչ թէ միայն ծերութիւնն ու հիւանդութիւնը չեն յարգվում, այլ և գիւղերի հետ էլ են քէն ու ոխ պահում, մարդուց դիակ դարձած ժամանակ էլ են վրէժ հանում.... Մեռաւ Աբէլ արքեպիսկոպոսը, Էջմիածնայ միաբաններից այդ եզակի քանքարաւոր գրիչը—հրամայեցին անթաղ թողնել դիակը, խստիւ արգելվեց մի որ և իցէ եպիսկոպոսի գնալ յարգանքով ու պատւով թաղելու—թող հ ո ղ ե ն միայն նրան—անա՛ քեզ պարգև նրա աշխատութեանց և յարգանք նրա եպիսկոպոսական ս. օծման. Մեռաւ Ալամեան Յովհաննէս եպիսկոպոսը. նոյն հրամանը արձակեցին և այսպէս ուրիշները. իսկ նըրանց թողած ամենաչնչին իրերն անգամ առանց կարմրելու վայելում են, ինչպէս և վայելելու են ի հարկէ Եղիազար սրբազանի Օշականում տընկած այգին, որ մօտ 10,000 րուբլի արժէ և որը ինքը սրբազանը իր կենդանութեամբ Էջմիածնին է նուիրել—ազգականներին մի կողմ թողած: Երևի ում նուիրելը լաւ չէ ընտրել....

Այս ամենը անում է Էջմիածինը, և պահանջում է որ գովեն, որ փառաբանեն իրան. չէ՞ որ եթէ մենք լռենք, քարերը կաղաղակեն: Չէ. սուրբ հայրեր, մենք այնքան կոյր չենք, այնքան յիմար չենք, որ նոյն իսկ հոգևորականութիւնը

ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ

ՆԱՄԱԿ ՄՈՍԿՎԱՅԻՑ

—

Փետրվարի 13-ին

Նամակովս ես կամենում եմ ծանօթացնել «Մշակի» այն ընթերցողներին, որոնք չեն կարդում ռուս և մանաւանդ մայրաքաղաքի լրագիրներ, մի չափազանց հետաքրքիր երևոյթի հետ, որ բաւական ժամանակ է արդէն գրաւել է պարբերական մամուլի ուշադրութիւնը: Այդ երևոյթն է—գիւղացիների և նրանց նախկին տէրերի մէջ եղած յարաբերութիւնները: 1861 թւականին փետրվարի 19-ին ջնջվեց Ռուսաստանում ճորտութեան իրաւունքը, և բազմամիլիօնաւոր գիւղականութեանը շնորհվեց վերջապէս ամենաթանկագինը մարդկային իրաւունքներից,—անձնական ազատութիւն: Բայց լաւացա՞ւ արդեօք գիւղացու նիւթական դրութիւնը: Ոչ—կը պատասխանէ ձեզ ամեն մի քաղաքատնտեսագէտ: Գիւղացու տնտեսութիւնը շրջապատված է այնպիսի հանգամանքներով, որոնք տանում են նըրան դէպի դառն, ասարսափելի աղքատութիւն: Չը կայ մի անկիւն, որտեղից լրագիրները չը հասցնեն մեր ականջներին սոված, մերկ ու բոբիկ գիւղացու սրտամաշ հառաչանքը... Արտասուք է թափվում մարդու աչքերից, արիւն է կաթում մարդու սրտից, երբ լսում է կամ անձամբ տեսնում է այդ ողորմելու թշուառ դրութիւնը: Երեք ամառ շարունակ պատահելով միջին նահանգների ռուս գիւղերում, ես տեսել եմ գիւղացու դժոխային չարչարանքը դաշտում, տեսել եմ նրա անշուք կեցութիւնը, նրա ամենօրեայ ողորմելի կերակուրը—սև, աւազոտ ցամաք հաց սոխի և թթու կվասի հետ, լսել եմ նրա բերանից իր անբաղդ «գոյութեան» տխուր նկարագիրը... Կեանք չէ այդ, այլ ցաւի, տանջանքների, լացի և հառաչանքների մի երկար շարք:

Աւելացրէք սրա վրա և անսիրտ վաշխառութեան հարուածները, և դուք կը հասկանաք գիւղացու դրութիւնը: Այդ հարուածները թափվում են կալուածատէրերի ձեռքից, չը կարծէք միայն վաճառական կալուածատէրերի.—հարուածել գիտէ և փայլուն, լուսաւոր արիստոկրատիան: Լսեցէք միայն խողութիւններ և դուք ինքներդ կը համոզվէք դրանում: Դեկտեմբերի 17-ին Մոսկվայի դատաստանական պալատի տրիբունալի առաջ կանգնած էին, որպէս մեղադրվածներ 32 հոգի գիւղացիներ՝ ճղված, տկլոր, մաշված, հիւանդոտ:

Նրանց աղերսալից աչքերը դարձած էին դէպի մի մարդ, դէպի պաշտպանը, որին միայն էին երևի համարում իրանց համակրող: Ինչո՞ւմ էին մեղադրվում այդ ողորմելի ուրուականները: Դըրանք Լիւտօրիչ գիւղի բնակիչներն են, կոմս Բօբրինսկու նախկին ճորտերը: Նրանց յանցանքը բաղկանում էր նրանում, որ ընդդիմադրել էին իշխանութեանը: Լսեցէք ինչու: Կոմսի կալուածի կառավարիչ գերմանացի Ֆիշերը, գիւղացիների հետ մշտական տնտեսական յարաբերութիւններ ունենալով, զանազան հարստահարիչ միջոցներով, ահագին տուգանքներով, հրէշաւոր տոկոսներով, բարձել էր նրանց վրա սարսափելի պարտքեր... Տարին անցել էր տարու յետևից, բայց օրուայ հացի կարօտ գիւղացին չէր կարողացել վճարել պարտքը,—իսկ տոկոսներն ու տուգանքները հետզհետէ եռապատկում ու քառապատկում էին գումարը: Գերմանացին, որպէս կոմսի ներկայացուցիչ, գանգատ է ներկայացնում դատաստանին: Որովհետև նրա ամեն մի քայլը հաշւով է եղել, ամեն մի գործ օրէնքի վրա հիմնված, դատաստանը վճռում է պահանջել գիւղական հասարակութիւնից կառավարչի ցոյց տուած պարտքը... Բայց ինչ ստանալ տկլոր, ողորմելի մուրացկաններից: Մնում է գրել նրանց բոլոր փալաս-մալասը, ծախել խրճիթները և նրանց բնակիչներին փողոց դուրս ածել: Այդպէս էլ ուզում է անել անխիղճ վաշխառուն: Պօլիցիականներով շրջապատված՝ նա յարձակվում է գիւղի վրա... Կանայք դուրս են թափվում տներից, բարձրանում է աղմուկ, լաց, գոռոց, աղաղակ... Այդ միջոցին վրա են հասնում գիւղացիները դաշտից: Նրանք սկսում են խնդրել, աղաչել, արտասուք թափել, որ փոքր ինչ յետաձգեն գրելը, մինչև կարելի է կոմսից մի ուրիշ կարգադրութիւն գայ: Խնդիրքը մերժվում է: Դռները կոտրվում են, տաւարը դուրս քաշվում, սովամահ երեխաների ճչոցը երկինք բարձրանում: Գիւղացիները վերջին աստիճանի յուսահատութեան հասած համարձակվում են ընդդիմադրութիւն ցոյց տալու պօլիցիականներին,—և այդ հանգամանքը տանում է նրանց բանտը և դեկտ. 17-ին բերում նստեցնում մեղադրվածների նստարանի վրա: Նրանց պաշտպան է դուրս գալիս երևելի Պլեվակօն, որ 10 ամիս շարունակ իր հաշւով կերակրելիս է եղել բանտում ողորմելիներին: «Նրա ճառի պէս գեղեցիկ, հզօր, համոզիչ և զգայուն դեռ չէր լսել մինչև այժմ ռուս փաստաբանական տրիբունից»— ճշմարիտ նկատում է մի լրագիր: Համարձակ ձեռքով նա բացում է դատաստանի և ամբողջ հասարակութեան առաջ

խայտառակող, ամեն տեսակ անօրէն ու տմարդ գործեր կատարող ձեռքերը համբուրենք ու համբուրենք, գովենք ու գովաբանենք։ Թող այդպէս վարվեն մեր գրականութեան մէջ դժբաղդաբար ապրող ու գործող զանազան սլաք-մլաքները— տիրացու մղդսիքը... Մենք միշտ եղել ենք և կը լինենք միմիայն ճշմարտի և ազնւի բարեկամ. եղէք ճշմարիտ, գործէք ազնւաբար և մենք չէ թէ կը գովենք, այլ և կը պաշտենք ձեզ։

Մինչև երբ սևը սպիտակի, սուտը ճշմարտի, խաւարը լոյսի տեղ ծախվի. մեղք է, խեղճ է ժողովուրդը....

Վրոյր

ՆԱՄԱԿ ԽՄԲԱԳՐԻՆ

—

Թիֆլիս, 24-ին փետրվարի

Արդէն վաղուց մտադիր լինելով բանալ կիրակեան ուսումնարան հասակաւոր անգրագէտ արհեստաւոր դասի համար, վերջապէս բարձրագոյն իշխանութեան թոյլատրութեամբ յաջողվեցաւ ի կատար ածել այս իմ մտադրութիւնը։ Մարտի 19-ից Հաւլաբարում, իմ տեսչութեան յանձնված Նիկօլաեվսկի արքունական ուսումնարանի դահլիճում բանալու եմ կիրակի օրուան ձրիավարժ ուսումնարան, ուր կարող են յաճախել քսան տարեկանից սկսած մինչև քառասուն տարեկան ամենայն դասակարգի պատկանող անգրագէտ մարդիկ։ Այստեղ աւանդվելու են հայոց լեզուով կարդալ ու գրել և եկեղեցական ու ազգային գլխաւոր տօների պատմութիւններ։ Դասախօսութիւնը լինելու է ամենայն կիրակի, առաւօտեան 9 ժամից մինչև $10^1/_2$ ժամը։ Ցանկացողները յաճախել այս ուսումնարանը, պէտք է մինչև բացման օրը, այն է՝ մարտի 15-ին, յայտնեն իրանց ցանկութիւնը ինձ, դիմելով յիշեալ Նիկօլաեվսկի ուսումնարանը, որ գտնվում է Հաւլաբարում, Նոր-Արսէնալի փողոցի վրա, Կ. Քալանթարեանցի տներում։

Քաջ գիտենալով՝ թէ որքան կը համակրէք այս նոր հիմնարկութեանը, խոնարհաբար խնդրում եմ ձեզ, յարգոյ խմբագիր, ձեր ամենօրեայ լրագրի միջնորդութեամբ հրաւէր կարդալ մեր հայ հասարակութեանը անտարբեր չը մնալ այս օգտաւէտ և կարեւոր նոր գործից օգուտ քաղելում։

Պօղոս Քաթմանեանց

ՆԱՄԱԿ ԽՄԲԱԳՐԻՆ

—

Կարակաշ, փետր. 16

Բոլորովին համակրելով ձեր օգտաւէտ առաջարկութեանը թղթակիցներ ունենալ Եւրոպայում հայերի և Հայաստանի հետ ծանօթացնելու համար, նրան ուղարկում ենք մեր չնչին լուման 5 ր. միացնելու այն 104 ր. հետ, որ ուղարկված է ձեզ Ս. Պետերբուրգից նոյն նպատակի համար։ Թիֆլիսը, որ հարուստ հայաբնակ քաղաքներից մինն է, կարող է ոչ թէ մի, այլ երկու թղթակից պահել։ Այժմ երբ այսպիսի մի երևելի գրող, ինչպէս Նեմիրօվիչ Դանչենկօն, յայտնել է իր համաձայնութիւնը գնալ Հայաստան թղթակցութիւններ անել լրագիրներում, ապահովելով ի հարկէ ճանապարհի ծախսը («Մշակ» № 22 Ներքին լուրեր), մենք՝ հայերս սուրբ պարտաւորութիւն պէտք է համարենք իրականացնել, որքան կարելի է շուտ, նրա դիտաւորութիւնը։

Ցոյս ունենք, որ «Մշակից» վաղուց արդէն արած այս առաջարկութիւնը արձագանք կը գտնի բոլոր հայերի կողմից և ոչ թէ միայն 1200 ազգասէր հայեր, ինչպէս գրում են Ս. Պետերբուրգից, որոնք համաձայնվեն 5 ր. տալ տարեկան, այլ կը գտնվեն մի քանի հազարներ, որոնք կը ցանկանան առաւել ևս ընծայել։

Թիֆլիսից միայն, եթէ չենք սխալվում, 1200-ից առաւել շատ կը լինեն ցանկացողներ մասնակցել մի այնպիսի ընդհանուր ազգային գործին։

Մենք պարտաւորվում ենք, մինչև որ թղթակիցները գոյութիւն կունենան, տարեկան 5 ր. վճարել։

Բժիշկ Միրիմանեանց

ՆԵՐՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

—

Փետրվարի 21-ին վախճանվեցաւ ԹԻՖԼԻՍՈՒՄ գեներալ Խօդզկօ։ Ծերունի գեներալը յայտնի էր իր նշանաւոր աշխատանքներով կովկասեան աշխարհագրութեան և ազգագրութեան մըշակութեան մասին։ Փետրվարի 24-ին կատարվեցաւ հանգուցեալի թաղումը։

—

Լրագիրները հաղորդում են որ Ս. Պետերբուրգում այս օրերս եղած համալսարանական պարահանդէսը տուեց 4,500 րուբլ զուտ արդիւնք։

—

«Тифл. Объявл.» լրագիրը լսել է, որ Թիֆլիսի արական պրօգիմնազիայից շուտով դիտաւորութիւն կայ դարձնել ութ դասատուն ունեցող գիմնազիա։

—

Նոյն լրագիրը լսել է որ այս տարվանից սկսած դիտաւորութիւն կայ Թիֆլիսի իգական ինստիտուտի մէջ ուսում առնող գիշերօթիկ օրիորդների ուսման վճարը աւելացնել մինչև 300 րուբլ տարեկան։

—

Մօսկվայի «Русскій Курьеръ» լրագիրը նուիրում է փետրվարի 19-ի իր առաջնորդող յօդուածը ճորտերի ազատութեան յիշատակին, որ կատարվեցաւ քսան տարի սրանից առաջ։ Ռուս լրագիրը ցաւելով ասում է, որ քսան տարի առաջ ռուս երկրագործը ստրուկ էր, իսկ այժմ նա, թէև ազատ է, բայց մեծ մասամբ հող չունի, աղքատ, մուրացկան ու քաղցած է. նա այժմ հարստահարված է այլ և այլ չարչիներից և հարստահարողներից։ Մի և նոյն ժամանակ չինականին ծանր բեռի պէս ճնշում են հարկերի ապառիկները։ Լրագիրը յոյս է յայտնում որ շատ ժամանակ չի անցնի,—և ռուսաց երկրագործը ձեռք կը բերի ազատ և արդիւնաւոր աշխատանքը, մի և նոյն ժամանակ յոյս է յայտնում որ ռուսաց տպագրական խօսքը, որ, ի հարկէ, պէտք է նպաստի այդ ազատութեան ձեռք բերելուն, ինքն էլ վերջապէս ա զ ա տ կը մնի։

—

Փետրվարի 24-ին սկսվեցաւ Թիֆլիսի երկրորդ բաժնի քննիչի մօտ Ամիրխանեանցի գանգատի քննութիւնը Սիմէօնեանցի դէմ, կեղծ նամակի առիթով։ Հետևեալ էկսպերտներ կանչվեցան Ամիրխանեանցի գրուածները համեմատելու համար թէ ոճի և, եթէ հարկաւորվի, ձեռքի կողմից՝ Գրիգոր Արծրունի, Աբգար Յովհաննիսեան և Գէորգ Բարխուդարեան։

ԱՐՏԱՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ԹԻՒՐՔԻԱ.

—

Լրագիրներին Կ. Պօլսից հաղորդում են հետևեալ տեղեկութիւնները։ Թիւրքաց լրագիրները յայտնեցին փետրվարի 4-ին, որ Բ. Դուռը բանակցում է Լօնդօնի և Փարիզի բանկիրների հետ մի նշանաւոր փոխառութեան մասին։ Ասում են նոյնպէս, որ պետական գանձարանը սկզբից մէկ միլիօն է պահանջում, բայց բանկիրները դիտաւորութիւն չունեն 400,000 ֆունտ ստերլինգից աւելի տալ։ Սա իսկապէս նոր նախագիծ չէ, այլ կրկնութիւն է մի հին նախագծի, որ չը կայացաւ կառավարութենից առաջարկված ապահովութեան անբաւականացուցիչ լինելու պատճառով։ Երբ յայտնվեցաւ, որ անկարելի է համաձայնութիւն կայացնել, Բ. Դուռը դիմեց Թիւրքաց բանկին, որի դիրեկտօրը յայտնեց, թէ սկզբից կարելի է նշանաւոր գումար ստանալ երկու կամ երեք նաւահանգիստների մաքսական տուրքերի գրաւականով։ Պետական գանձարանը չը համաձայնվեց և համոզում էր բանկին գրաւական ընդունել ոչխարների և տասանորդի հարկը։ Գանձարանի այս առաջարկութիւնը քննվում է Լօնդօնի և Փարիզի մասնաժողովներից, որոնցից վերջնական պատասխան դեռ չէ ստացված, այնպէս որ այժմ յայտնի չէ Բ. Դուռը կարող է սկզբից դրամ ստանալ, թէ ոչ։ Պահանջված գումարը դեռ յայտնի չէ։ Առաջ Բ. Դուռը 200,000 ֆունտ ստերլինգ էր պահանջում, իսկ այժմ նա երեք միլիօն է կամենում։

Սիրիայից ստացված վերջին լուրերից երևում է, որ գործերի դրութիւնը այնտեղ այնքան վատ չէ, ինչպէս լուրեր էին տարածված։ Արաբները և դրուզները կռւել էին միմեանց հետ և այդ կռւի ժամանակ իւրաքանչիւր կողմից 25 մարդ էր սպանվել։ Այդ կռւի իսկական պատճառները դեռ ևս յայտնի չեն, բայց նա անիշխանութեան պատճառ դարձաւ և մութեսարիֆի իշխանութիւնը անզօր էր հանդիսացել։ Բէյրութից կրիտ ուղարկված երկու բատալիօն հետևակ զօրքերը յետ են կանչված և, ինչպէս երևում է, կարգապահութիւնը վերականգնած է։ Բացի այդ Բ. Դրանը յայտնված է, որ արաբների և դրուզների մէջ ցոյցեր են նկատվում և անզգուշութիւն կը լինէր դուրս տանել զօրքերը Սիրիայից, որովհետև դժուար թէ երկրի մէջ հանգստութիւն պահվի, եթէ Թիւրքիան Յունաստանի հետ պատերազմ սկսի։

Ալբանական միութեան օրինակը քիւրդերին էլ վարակեց, անբաւականութիւն սերմանելով Թիւրքիահպատակ ամենահաւատարիմ մահմետական տարրի մէջ և այժմ Բ. Դուռը բոլոր ջանքերով աշխատում է ամեն տեղ ճնշել այդպիսի միութիւններ։

Կրիտ կղզուց ստացված լուրերի պատճառով այնտեղ զօրքեր չեն ուղարկվում։ Ասում են, որ յոյն գործակատարները աշխատում են գաղտնի կերպով զինաւորել բնակիչներին և որ զէնքերը Յունաստանից են ստացվում։

Սալօնիկի մէջ կալանաւորված 13 բոլգարացիները փետրվարի 4-ին հասան Կ. Պօլիս և նրանց կալանաւորեցին մայրաքաղաքի կենտրօնական բանտի մէջ։

ԹԻՒՐՔԱՑ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻՑ

—

Ասկէ առաջ Վանայ կուսակալութեան Մոկս գաւառի ժողովրդեան փոխանորդ Ալի և Քէշիշեան Տէրմօ ստորագրութեամբ հեռագիր մը զարնուած էր ի Պատրիարքարան, որք ի դիմաց ժողովրդեան կը յայտնէին թէ հռչակաւոր հարստահարիչ և եղեռնագործ Սուլէյման պէյ անուն բռնաւոր մը տեղւոյն դատաւորին և գայմագամին հետ միացած ամէն տեսակ չարիք ի գործ կը դնէ և թէև հայ և տաճիկք միանալով հանրագիր մը մատուցեր են Վանայ կուսակալին, սակայն արդիւնք մը չը տեսնուելով խնդրած էին որ այս հարստահարութեանց բարձման համար պէտք եղած դարմանն ի գործ դրուի։

Սոյն հեռագրին պատճէնը յատուկ թագրերով Բ. Դրան հաղորդուելով, Ս. Պատրիարք Հայրը այս անօրէնութիւնը Վանայ փոխ-Առաջնորդ գեր. Գարեգին վարդապետի ծանոյց և յանձնարարեց որ ըստ այսմ տեղեկութիւն տայ խնդրարկուաց։

(Հայրենիք)

վրբ վաշխառուների գզուելի խարդախութիւնները, նկարագրում է գիւղացիների թշուառ դրութիւնը և խնդրում է արդարադատութիւն։ Դատաստանը դուրս է բերում վճիռ, որով ա ր դ ա ր ա ց ն ո ւ մ է մեղադրուածներին, չորսին միայն չնչին պատժի ենթարկելով....Գիւղացիները արտասուք աչքերին ծունկ են չոգում պաշտպանի առաջ ի նշան շնորհակալութեան... Գեղեցիկ րօպէ! Գիւղացիների առաջ յանկարծ ցցվում է կոմս Բօբրինսկու կողմից մի մարդ, որ հրաւիրում է նրանց կոմսի տունը ճանապարհի ծախս ստանալու համար... Լսվում է ծիծաղ... «Շատ և շատ շնորհակալ ենք կոմսից» միաբերան մերժում են գիւղացիները այդ «մարդասէր» առաջարկութիւնը։ Հանդիսականների մէջ իսկոյն ժողովվում է մի գումար գիւղացիների համար։ Միւս օրը «Русск. Вѣд.» լրագրի խմբագրութիւնը բացում է ստորագրութիւն գիւղացիների օգտին, որ և շարունակվում է մինչև այժմ։ Ռուսաստանի ամեն ծայրից ստացվում են զոհաբերութիւններ։ Ինչ կարծիք որ ամբողջ ռուս մամուլը ամենահամակրական ձայնով վերաբերվեց դէպի այս երևոյթը,—միայն «Моск Вѣд.» և «Русь» օրգանները պաշտպան հանդիսացան կոմս Բօբրինսկուն։

Մի և նոյն տեսակ խայտառակ հարստահարութիւն կատարվում է, ինչպէս գրում են, մի ուրիշ արիստօկրատի՝ իշխան Վօլկօնսկու կալուածում....

Բայց լսեցէք աւելի հետաքրքիրը։

Ո՞վ չէ լսել կոմս Տօլստոյի հռչակաւոր անունը։ 1880 թուի ապրիլի 26-ից սկսած մինչև այսօր օր չէ անցկենում, որ լրագրութիւնը լոյս աշխարհ չը դուրս բերի նախկին մինիստրի գործունէութեան մութ ու խայտառակ կողմերը։ Ի՞նչեր չեն գրում, ինչեր չեն պատմում։ Ահագին հատորներ կարելի է կազմել, եթէ հաւաքել այդ բոլորը։ Վերջի ժամանակ մանաւանդ մեծ աղմուկ բարձրացրեց մամուլի մէջ մի հանգամանք։ Կոմս Տօլստոյի համախոհները, կամենալով յաւիտենականացնել գոնէ մի բարի գործով իրանց նախկին պատրօնի անունը, մտածեցին «բռնի» ստորագրութիւն բացելով ուսուցիչների մէջ կոմսի անունով ստիպենդիաներ հիմնելու համար։ Ստիպենդիան համակրական բան է, բայց «կոմս Տօլստոյի անունով» այն էլ բռնի!... Բողոքներ լսվեցան ամեն կողմից, լրագիրները ծաղրեցին և շարունակում են ծաղրել մինչև այժմ այդ ստորագրութիւնը։

Դեռ չէին լռել բողոքները և անբաւականութեան ձայները ամեն կողմից, երբ լրագրութիւնը դուրս հանեց մի երևոյթ, որ մի քանի նոր գծեր է աւելացնում կոմս Տօլստոյի բարոյական պատկերի վրա։

Կոմսի կինը Ռեազանի նահանգում ունի մի կալուած, որի կառավարութիւնը վերցրել է իր վրա ինքը նախկին մինիստրը։

Այդ կալուածին պատկանած Շուշպալօվա գիւղում ամառը պատահել էր մի սարսափելի հրդեհ, որ գցել էր գիւղացիներին վերին աստիճանի աղքատութեան մէջ։ Ի՞նչով կերակրվել,— ի հարկէ մուրացկանութեամբ։ Ողորմելիները ընկնում են դռնից դուռ, գալիս են և կոմս Տօլստոյի մօտ օգնութիւն խնդրելու։ Մարդասէր կոմսը, երևի արտասուքը աչքերին խղճալով թշուառների դրութեան վրա, առատութեամբ բացում է քսակը և հանում... երեք րուբլի.... Դրանով չէ վերջանում կոմսի բարեհոգութիւնը։ Մի և նոյն մուրացկանները պարտաւոր լինելով 1881 թուականի յունվարի 1-ին վճարելու կոմսին 115 րուբլի оброкъ, աղաչում են նրան յետաձգել մինչև միւս տարի։ Կոմսից պատասխան չէ ստացվում, իսկ նրա կառավարիչը տալիս է գանգատ ուր հարկն է, որ պահանջեն գիւղացիներից յիշեալ գումարը...

«Մօտ ժամանակներում—ասում է այդ մասին «Моск. Телеграфъ» լրագիրը—ինչպէս յայտնի է մի քանի ուսումնարանական շրջաններում բացվել էր «բռնի» ստորագրութիւն կոմս Տօլստոյի անունով ստիպենդիա հիմնելու համար, բայց չէր յաջողվել։ Այժմ մենք բացում ենք «յ օ ժ ա ր ա կ ա մ» ստորագրութիւն կոմս Տօլստոյի գիւղացիների օգտին, և թոյլ ենք տալիս մեզ յուսալով, որ նա կը յաջողվի։

«Պ. պ. մանկավարժներ!—բացականչում է լրագիրը—ի յիշատակ նրա, որ դուք ազատվեցիք կոմս Տօլստոյի ռեժիմից, այն սիստեմից, որ ձեզ դարձրել էր «կլասիկական հասունութեան» ֆելդֆեբելներ, ի յիշատակ նրա, որ դուք ազատվեցիք թարմ ուժերը ճնշելու պահանջներից, ոտքի ծայրերի վրա մանգալու և իշխանաւորների աչքերին նայելու անհրաժեշտութիւնից, մի խօսքով, ի յիշատակ այն բոլորի, որից դուք ազատվեցիք 1880 թ. ապրիլի 26-ին, զոհեցէք կոմս Տօլստոյի գիւղացիների օգտին, նրանց պարտքը վճարելու համար, ստորագրութիւնը բաց է։»

Հասարակութիւնը անտարբեր չը մնաց։ Յիշեալ լրագրի խմբագրութիւնը ստանում է արդէն զոհաբերութիւններ։

Ի՞նչ կը երգի տեսնենք «Моск. Вѣд.» լրագրի սոխակը։

Ս. Դաղեանց

ԱՆԳԼԻԱ

Լրագիրների մէջ կարդում ենք Պարնելի հետևեալ շրջաբերականը, որով նա նորերումս դիմեց իրլանդացիներին. «Պարոններ, ես ստացայ այն վճիռը, որ դուք կայացրիք փետրվարի 8-ին ձեր միտինգի ժամանակ և որով ինձ հրաւիրում էք ուղևորվել Ամերիկա ամերիկացիների և իրլանդացի գաղթականների համակրութիւնը և աջակցութիւնը գրաւելու մեր գործի համար։ Այդ վճռի մասին երկար մտածելուց յետոյ և խորհրդակցելով բարեկամներիս հետ, որոնց կարծիքները նշանակութիւն ունեն, ես այն եզրակացութեան հասայ, որ իմ պարտականութիւնն է մնալ Իրլանդիայի մէջ և մասնակցել պարլամենտի նիստերին ներկայ դժուար հանգամանքների ժամանակ։ Ահա այն պատճառները, որոնք ստիպեցին ինձ այդպէս վարվել. մեր շարժման աջողութիւնը Ամերիկայի մէջ անպայման կախված է Իրլանդիայի վարմունքից։ Եթէ մենք հաստատ կը մնանք, թէ ամերիկացիները և թէ Ամերիկայի իրլանդացիները կը համակրեն մեզ և կօգնեն մեր քաջութեան համեմատ։ Եթէ Իրլանդիայի մէջ գործը դանդաղ ընթացք կը ստանայ կամ յետադիմական շարժում կը լինի, այդ հանգամանքը ամենակործանաբեր հետևանքներ կունենայ Ամերիկայի մէջ։ Ինչպէս դուք, նոյնպէս և ես չեմ կարող ենթադրել, որ մեր պարլամենտական գործունէութիւնը կատարելապէս անօգուտ լինի։ Ես կարող եմ օգնել գործին կալուածական բիլլի քուէարկութեան ժամանակ, ցոյց տալով, որ եթէ այդ բիլլը բաւականացուցիչ չը լինի, նա չի կարողանայ աջողութեամբ լուծել կալուածական խնդիրը։ Որովհետև անգլիական կառավարութիւնը ստիպողական միջոցներ է գործ դնում իրլանդացիների և նրանց ներկայացուցիչների դէմ, մեզ երկու ճանապարհ է մնում. կամ իրլանդական բոլոր պատգամաւորները պէտք է հրաժարական տան, յայտնելով, որ նրանցից խլված է սահմանադրական պատգամաւորական իրաւունքները, կամ պէտք է աւելի մեծ եռանդով գործել, պէտք է օգնութիւն խնդրել Անգլիայի և Շօտլանդիայի ժողովուրդներից, որոնք համայնքների ժողովի մէջ աւելի քիչ ներկայացուցիչներ ունեն, քան թէ իրլանդական ժողովուրդը։ Ես մերժում եմ առաջին միջոցը, իսկ երկրորդը, իմ կարծիքով, մեզ աջողութիւն է խոստանում։ Անգլիական ժողովրդի աշխատող դասի և իրլանդական ազգային կուսակցութեան դաշնակցութիւնը վերջ կը դնէ դարևոր թշնամութեանը և կը հաստատէ մի յաւիտենական բարեկամութիւն, որ հիմնված կը լինի այդ երկու ժողովուրդների փոխադարձ շահերի և հաւասարմութեան վրա։ Կառավարութիւնը մեծ յոյս է դրել այն տպաւորութեան վրա, որ կը գործէ իրլանդացիներին կալանաւորելու առաջին փորձը։ Բայց եթէ կալանաւորվածների տեղերը նորերը կը բռնեն, այլ ևս կալանաւորելու նոր փորձեր չեն կատարվի։ Ես չեմ կարծում, որ շատերին կալանաւորեն։ Մի վախենաք այդ սպառնալիքից և ոչ ոք թող իր տեղը չը թողնէ։ Պահպանեցէք ձեր այժմեան կազմակերպութիւնը և ձեր անդամներից ամենաընդունակները թող բռնեն նրանց տեղերը, որոնք կը կալանաւորվեն։ Չէզոք ընդդիմադրութեան այդպիսի քաղաքականութեամբ իրլանդական ժողովուրդը կը յարգվի ամբողջ աշխարհից և կապացուցանէ, որ նա ազատութեան արժանի է։ Ֆերմերներից ոչ զոհաբերութիւններ են պահանջվում և ոչ այն, որ նրանք անձնականապէս վտանգի ենթարկվեն։ Նրանցից միայն խնդրում են, որ կապալով չը վերցնեն այն կալուածները, որոնցից վանդված կը լինեն միւս ֆերմերները։ Ես հաւատացած եմ, որ նրանք հաստատամիտ կը լինեն և որ նրանց քաջութիւնը կը յաղթի հալածանքներին և բռնութեանը։ Իրլանդիայի պատուի համար ես խնդրում եմ ֆերմերներից պահպանել այն միութիւնը և կազմակերպութիւնը, որոնք այդպիսի գեղեցիկ հետևանքներ ունեցան։ Եթէ նրանք կանեն այդ բանը, եթէ նրանք կալուածների համար աւելորդ տուրք չեն վճարի և չեն վերցնի այն ֆերմաները, որոնցից միւսները արտաքսված են, այն ժամանակ մեր երկրի մէջ կը տիրէ խաղաղութիւն և բարօրութիւն, մենք փառաւոր յաղթութիւն կանենք և այդ մեր վարձատրութիւնը կը լինի։

ՆԱՄԱԿ ՊԱՐՍԿԱՍՏԱՆԻՑ

Դավրէժ, 14 փետրվարի

Այն ինչ դեկտեմբեր և յունվար ձմեռնային սաստիկ ամիսները մեզ մօտ իբրև գարուն անցան, բայց փետրվարը սկսելուն պէս ամեն բան փոխվեցաւ. ձմեռն իր կատաղի յարձակմունքներով ներս մտաւ, ձիւն, անձրև, բուք և փոթորիկ անընդհատ իրարու յաջորդում են։ Ձմեռվան ետ ընկնելը, ասում են, վնասակար է, որովհետև ծառերի բողբոջները ցրտից սևանում են և փչանում։ Ոմանք ձմեռվան այս երևոյթին լաւ և ոմանք վատ նշանակութիւն են տալիս, սակայն երկրագործները խիստ գոհ են երևում, քանզի երաշտութիւնը կարող էր վնասել ցանուած ցորենին, որ արդէն ծիլեր է արձակել գետնի տակ։ Երկու տարի է, որ Ատրպատականը ճնշված է սովի և թանգութեան խիստ հարուածների տակ, եթէ այս տարի ևս ցանքին մի որ և իցէ կերպով վտանգ կը սպառնայ, այն ժամանակ, պէտք է ասել, որ ամբողջ Ատրպատականը կը թաղվի տխուր աւերակների մէջ, այն ժամանակ մարդու տեղ փլատակների բեկորներ կը դիզվեն իրարու վրա։ Ի՞նչ տխուր գուշակութիւն է, որ ես անում եմ. մի փոքր յոյս լաւ է, շատերի հետ մենք էլ այն կարծիքի ենք, որ առաջիկայ ամառը աժանութիւն կը լինի և խեղճերը տառապանքից ազատվելով մի առ ժամանակ կը սփոփվեն։

Քրդական նոր ապստամբութեան շարժումներ չը կան. ամեն բան դեռ հանդարտ է այդ կողմերում, քանի որ ձմեռ է։ Շէյխին խիստ թանգ նստեցաւ այդ ապստամբութիւնը. նա անդադար բանակցութեան մէջ է պարսից և թիւրքաց կառավարութիւնների հետ և պատասխանատւութեան տակ. նա մինչև այսօր մի որոշ բացատրութիւն չէ կարողացել տալ այն սարսափելի եղելութեանց մասին, որոնց պարագլուխն էր ինքը։

Սփէհսալարը տեղից գնաց և Թէհրան հասաւ, այժմս լսում ենք, որ նա գործերից քաշված է։ Ատրպատականի նոր նահանգապետ է նշանակված շահի դրանիկների գլխաւոր Էլա-էդ-դօվլան էմիրի ատրճանով. սա մի ազդեցութիւն ունեցող մարդ է Պարսկաստանում։ Թագաժառանգ իշխանը շահից կանչված լինելով, այս շաբաթ գնաց Թէհրան, թէ երբ կը վերադառնայ, տակաւին յայտնի չէ։

Մեր թատրոնի ներկայացումները յաջողակ են գնում. մեր առաջին ներկայացումն, որի համար արդէն գրել էի, տեղի ունեցաւ յունվար ամսի վերջերում, իսկ ամսոյս 11-ին ներկայացվեցաւ «Մեծն Ներսէս» ողբերգութիւնը և մի վօդեվիլ (Le mariage forcé, գործ Մօլիէրի, ֆրանսերէնից թարգմանած)։ Պատրաստվում է մի երրորդ ներկայացում ևս, որ պէտք է տեղի ունենայ յառաջիկայ հինգշաբթի — Վարդանանց տօնի գիշերը և արդէն ռեպետիցիաները սկսվել են։ Երկու ներկայացումներն էլ խիստ յաջողակ անցան և գոհացրին բոլոր հանդիսատեսներին։ Մեր թատերասէր—դերասանները այժմս բաւական վարժվել են և գեղեցիկ կերպով կատարում են իրանց դերերը։ Փափաքելի էր որ մեր կեանքից վերառած պիէսաներ ներկայացվէին բեմի վրա, քան թէ Մեծ Ներսէսներ և Շուշանիկներ, որոնք միայն մի տխուր անցեալ են յիշեցնում մեզ։ Թատրոնը այն ժամանակ կունենայ իր ճշմարիտ օգուտները, երբ որ մեր ձեռքով մեր կեանքի երևոյթների այս և այն հանգամանքը հայելունման բացարձակ կը հանէինք բեմը, ի տես հասարակութեան, բայց դժբաղդաբար դեռ այդ բանը մեզանից հեռու է փախչում։ Մենք գուցէ շատ անգամ կը դառնանք դէպի այս հարցը, որ շատ կարևոր է։ Մեր թատրօնն այժմս ունի 6 լօժաներ, այլ և մի փայտաշէն վերնատուն, որ պատրաստված է դերասանաց ընտանիքների համար։

Արմենակ

ԽԱՌՆ ԼՈՒՐԵՐ

Նորերումս ֆրանսիացի Էլիզէ Ռէկլիւ (Elisée Reclus) հրատարակեց իր աշխարհագրութեան վեցերորդ հատորը «Nouvelle géographie universelle» վերնագրով։ Այդ հատն հատորը, որ ամբողջութեամբ նուիրված է ասիական Ռուսաստանին, պարունակում է իր մէջ մի ընդարձակ յօդուած Կովկասեան աշխարհագրութեան և կովկասեան ազգերի վրա։ Մի մեծ յօդուած նուիրված է Հայաստանի և հայերի նկարագրութեանը։ Ֆրանսիացի հեղինակը շատ լաւ է խօսում հայերի մասին, թէև կրկնում է մեծ մասամբ այն մոքերը, որ ասել են մեր մասին ուրիշ թէ գերմանական, թէ ֆրանսիական և թէ իտալական հեղինակներն ու ճանապարհորդները։ Բայց մի քանի ճիշտ նկատողութիւնների մօտ ընթերցողը հանդիպում է յանկարծ ամենաանճիշտ մոքերի ու տեղեկութիւնների։ Հայերը, թեև երբէք զինաւորված չեն, ասում է ֆրանսիացի ազգագրողը, բայց հարկաւոր ժամանակ նրանք միշտ գիտէին քաջ կերպով պաշտպանել իրանց։ Հայը ձեռք բերեց իր անձնական ազատութիւնը աշխատանքի միջոցով և երբէք ստրկութիւն չէ ունեցել։ Մի և նոյն ժամանակ հեղինակը մեզ հաւատացնում է որ հայոց լեզուի մէջ շատ բառեր կան վրացերէն լեզուից վերառած։ Խօսելով հայոց պատմութեան վրա, նա հաւատացնում է որ հայոց ամենափառաւոր թագաւորութիւնը Բագրատունեաց ժամանակն էր։ Ռէկլիւ հաւատացնում է մեզ որ ամբողջ աշխարհի հայերի թիւը 2 միլիօն է միայն, հաշուելով Ռուսաստանում միայն 800 հազար, իսկ ամբողջ Թիւրքաց Հայաստանում ընդամենը 700 հազար հոգի։ Մի կողմից նա ասում է որ հայերը ամեն տեղ դպրոցներ ունեն և մեծ հակումն ունեն դէպի ուսումն ու կրթութիւնը, այնպէս որ ամբողջ Ռուսաց կայսերութեան մէջ, համեմատելով իրանց թւին, հայերը գրագէտների ամենամեծ պրոցէնտ են ներկայացնում, իսկ մի քանի տողերից յետոյ ասում է «հայերը առհասարակ ագէտ ժողովուրդ են։» Հայոց գրականութիւնը այն պակասութիւնն ունի, որ չափից դուրս ծանր է։ Թէև Անդրկովկասում հայերը, հեղինակի կարծիքով, աննշան թւով են ուրիշ ազգերի հետ համեմատած, բայց ռուսաց տարրից յետոյ նրանք ամենամեծ ազդեցութիւն ունեցող տարր են կազմում Անդրկովկասում։ Վերջապէս, ինչպէս ֆրանսիական գրողների մեծ մասը օտարների մասին, Ռէկլիւ իր յօդուածը հայերի մասին, լցրել է թէ ճիշդ ու գեղեցիկ մոքերով և թէ ամենամեծ անճշդութիւններով։ Վրացիների ու հայերի վրա խօսելով ֆրանսիացի հեղինակն ասում է. «վրացին իր աչքերումն ունի իր խելքը, իսկ հայը իր ուղեղի մէջ։»

* * *

Փետր. 26-ին ֆրանսիական մինիստրների խորհրդի նախագահը, ժողովրդական լուսաւորութեան և արուեստների մինիստրը, իր մի քանի ստորադրեալների, և ի միջի այլոց բարձրագոյն դասատւութեան դիրեկտոր Զիւմէնի հետ միասին այցելեց ֆրանսիական մեծ բանաստեղծ Վիկտոր Հիւգօին և կառավարութեան կողմից տուեց նրան, նրա յօբելեանի առիթով, մէկ հիանալի սեվրեան վազա։ Կառավարութեան այդ ընծան տալով, մինիստրը խօսեց հետևեալ ճառը։ «Սիրելի վարժապետ, հանրապետական կառավարութիւնը իր առաջին պարտաւորութիւնը համարեց տօնել ձեր փառաւոր յօբելեանը։ Խնդրում եմ թոյլ տաք ինձ տալ ձեզ այն, ինչ որ ամենագեղեցիկը գտանք մեր ազգային ձեռագործների մէջ։ Ես շատ բաղդաւոր եմ, որ լիազօրութիւն ունեմ, շնորհիւ իմ դրութեան, մօտ բերել ձեզ հանրապետութեան կառավարութեան կողմից իր բարձր համակրութեան այս ապացոյցը։ Ազգային ձեռագործութիւնները սկզբից հիմնված էին իշխողներին ընծաներ տալու համար, այժմ հանրապետական կառավարութիւնը տալիս է այս սեվրեան վազան խելքի իշխանին։ Կաւելացնեմ կրկին, թանգագին վարժապետ, որպէս ժողովրդական լուսաւորութեան մինիստր, ես նոյնպէս ցանկանում էի ձեզ համար մէկ ախորժելի բան անել։ Դուք ձեր բոլոր կեանքում ողորմածութեան քարոզիչ էիք, ես ևս ցանկացայ ձեր անունով ողորմած լինել։ Ես հրամայեցի Ֆրանսիայի և Ալժիրիայի լիցէներում, կօլլէժներում և ուսումնարաններում վերցնել բոլոր պատիժները։» Վազան հետևեալ վերնագիրն է կրում. Հանրապետութեան կառավարութիւնը Վիկտոր Հիւգօյին, փետրվարի 27-ին, 1881 թւին։ Մի և նոյն օրը, Սենի դեպարտամենտի ընդհանուր ժողովի մէջ, Լէֆէվր առաջարկեց հետևեալ վճիռը. «Խորհուրդը ուշադրութեան առնելով Վիկտոր Հիւգօի գրականական և քաղաքական փառքը, որին Ֆրանսիան հաշվում է իր ամենամեծ մարդկանց թւում, ուշադրութեան առնելով, որ մի շատ փառաւոր հանդէս է կազմվում փետրվարի 27-ին տօնելու նրա ծննդեան 80-րդ տարեդարձը, և որ Սենի դեպարտամենտը պէտք է մասնակցէ այդ հանդիսին, վճռեց՝ ընդհանուր ժողովի բիւրօին պարտաւորեցնել դեպարտամենտի ներկայացուցիչ լինել այս հանդիսում։» Առաջարկութիւնը ընդունվեց ժողովից։ Վիկտոր Հիւգօի ծննդեան օրը տօնախմբութիւն կազմող ժողովի կարգադրող մասնաժողովը, հետևեալ հեռագիրը ստացաւ Գարիբալդիից. «Ասացէք անմահ հանճարաւոր մարդուն, որ ես հպարտութեամբ կը կանգնեմ այն լէգիօնի շարքում, որը շնորհաւորութիւններ կը մատուցանի նրա ծննդեան 80 ամեայ փառաւոր տարեդարձի առիթով։» Հիւսիսային երկաթուղու վարչութիւնը յայտնեց, որ Վիկտոր Հիւգօի ծննդեան օրը հասարակութեան համար կիսով կը փոքրացնի երթևեկութեան գինը բոլոր գծերի վրա։ Փարիզի քաղաքային վարչութիւնը նոյնպէս կը մասնակցի տօնախմբութեանը։ Օպերայի դիրեկտոր Ալֆան, Էյլաուի փողոցի մաւքի մօտ մէկ յաղթական կամար կը դնի, որի վրա գրված կը լինեն Վիկտոր Հիւգօի հեղինակութիւնների անունները։

«ՄՇԱԿԻ» ՀԵՌԱԳԻՐՆԵՐ

ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԸՆԿԵՐՈՒԹԵՆԻՑ

Ս. ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳ, 24 փետրվարի։ Մինիստր Սաբուրօվի իր պաշտօնից հրաժարվելու մասին լուրը անհիմն է։ „Голосъ" լրագիրը հաղորդում է, որ համալսարանական տեսչութեան նոր կանօնների նախագիծը մի շաբաթից յետոյ կը քննվի պետական խորհրդի մէջ։

ՕԴԷՍՍԱ, 24 փետրվարի։ Հեռագրական հաղորդակցութիւնը Թիւրքիայի հետ Սև ծովի հեռագրական ծովային թելի վրա ընդհատված է այդ թելի փչանալու պատճառով։

ԼՕՆԴՕՆ, 23 փետրվարի։ Բօէրների հետ զինադադար է կայացրած։ Անգլիական մինիստրութիւնը կառաջարկէ բօէրներին Տրանսվաալի կատարեալ անկախութիւն Անգլիայի հովանաւորութեան տակ։

ՀՌՕՄ, 23 փետրվարի։ Վատիկանը աշխատում է հաշտեցնել լեհական կղերական կուսակցութիւնը Ռուսաստանի հետ։

ՓԱՐԻԶ, 24 փետրվարի։ Հրատարակված է հրաման 5% և 3% հանգչող ռենտա հրատարակելու մասին մէկ միլիարդ ֆրանկ գումարի $83^1/_4$ կուրսով։

Ս. ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳ, 24 փետրվարի։ Պետական բանկի 5% տոմսակը առաջին շրջանի արժէ 95 ր. 87 կ., երկրորդ 93 ր. 25 կ., երրորդ 93 ր. 50 կ., չորրորդ 93 ր., ներքին 5% առաջին փոխառութեան տոմսակը արժէ 225 ր. 25 կ., երկրորդ 222 ր. 25 կ., արևելեան առաջին փոխառութեան տոմսակը արժէ 92 ր. 50 կ., երկրորդ 92 ր. 75 կ., երրորդ 92 ր. 50 կ., ոսկի 7 ր. 82 կ.։ Ռուսաց 1 ր. Լօնդօնի վրա արժէ 25,12 պէնս, ռուսաց 100 ր. Համբուրգի վրա 214 մարկ, 50 պֆ., Փարիզի վրա 266 ֆրանկ։

Խմբագիր—հրատարակող ԳՐԻԳՈՐ ԱՐԾՐՈՒՆԻ

ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

ОБЪ ИЗДАНІИ

съ апрѣля 1881 года въ г. Тифлисѣ еженедѣльнаго юридическаго журнала

„ЮРИДИЧЕСКОЕ ОБОЗРѢНІЕ".

Журналъ будетъ выходить по ЧЕТВЕРГАМЪ, въ размѣрѣ до 2-хъ печатныхъ листовъ, по слѣдующей программѣ:

Отдѣлъ I. Статьи по теоріи и практикѣ права и судопроизводства.

Отдѣлъ II. а. Извлеченіе изъ приказовъ о важнѣйшихъ назначеніяхъ по вѣдомству Юстиціи въ Имперіи.
б. Перечень и краткое изложеніе важнѣйшихъ распоряженій и узаконеній правительства.

Отдѣлъ III. а. Краткіе отчеты о засѣданіяхъ въ судахъ Кавказскаго Намѣстничества. Въ случаяхъ особенно важныхъ—стенографическіе отчеты будутъ издаваться въ видѣ особыхъ приложеній къ журналу.
б. Тезисы изъ руководящихъ рѣшеній Тифлисской Судебной Палаты по дѣламъ, разрѣшеннымъ ею въ кассаціонномъ порядкѣ. Въ случаѣ надобности здѣсь-же будетъ помѣщаемъ и текстъ самыхъ рѣшеній.
в. Особенно интересныя рѣшенія гражданскихъ судовъ Кавказскаго Намѣстничества. Преимущественно тѣ рѣшенія, коими разрѣшаются какія либо вопросы права и судопроизводства, вызванные мѣстными особенностями Кавказскаго края.
г. Корреспонденціи юридическаго содержанія.

Отдѣлъ IV. Перечень новыхъ книгъ юридическаго содержанія. Редакція по возможности будетъ представлять и краткіе отчеты объ этихъ книгахъ.

Отдѣлъ V. Смѣсь. Мелкіе случаи изъ судебной жизни и практики.

Отдѣлъ VI. Судебный указатель. Резолюціи Тифлисской Судебной Палаты по дѣламъ апелляціоннымъ и кассаціоннымъ.

Отдѣлъ VII. Тезисы изъ вновь выходящихъ рѣшеній Кассаціонныхъ Департаментовъ Сената.

Отдѣлъ VIII. Объявленія.

Журналу обѣщали свое сотрудничество, сверхъ многихъ лицъ судебнаго вѣдомства: *Ф. К. Бакало, Θ. А. Быковъ, В. М. Горбовксій-Заранекъ, Н. А. Дингельштетъ, В. И. Канатовъ, П. В. Макалинскій, Я. И. Гашетъ, В. А. Селитренниковъ, П. П. Соколовъ, Е. Д. Стрѣльбицкій, А. С. Френкель* и др.

Редакція журнала—по Ново-Бебутовской ул., д. № 6.—Администрація (для пріема подписки, объявленій и розничной продажи)—близь Головинскаго проспекта, по Безъименному пер., д. Тамамшева.—**Подписная цѣна на журналъ**, съ доставкою и пересылкою, на годъ—10 р., на 9 мѣс.—8 р. 20 к., на 6 мѣс.—6 р., на 3 мѣс.—3 р. 20 к., на 1 мѣс.—1 р. 20 к.—Подписаться можно съ 1-го числа каждаго мѣсяца.—Отдѣльные пумера—по 25 к.—Объявленія, казенныя и частныя, по таксѣ за занимаемое мѣсто.—Иногороднихъ просятъ обращаться исключительно въ Администрацію журнала.

Иадатель **А. Френкель**, присяжный повѣренный. Редакторъ **А. В. Степановъ**

ՀԱՄՕՐՕՐԻՆԱԿԱՆ ԲՈՒՍԱԿԱՆ ՀԵՂՈՒՆԻՒԹ փորձված և առաջարկված պրոֆէսոր բժշկի ԿՐԱՏԿՕՎՍԿՈՒՑ շատ գեղեցկ միջոց է ՍՏԱՄՈՔՍԻ ՋՂԱՅՋԱՅՆ ՑԱՒԵՐԻ դէմ, մաքրում է և շատացնում է ԱՐԻՒՆԸ, վերականգնում է ՄԱՐՄՆԻ ընդհանուր հարմօնեան, մանաւանդ՝ առաջարկվում է Հիմորօյ և Խրախօնդրեա ՀԻՒԱՆԴՈՒԹԵԱՆ դէմ: Մի շիշը, գործածելու ԽՐԱՏՆԵՐՈՎ 1 ր. 50 կ.: Օտարաքաղաքացիք ուղարկում են ՓՕՍՏԻ ծախսը: Ծախվում է Ռուսաստանի ԲՈԼՈՐ ԴԵՂԱՏՆԵՐԻ մէջ և դեղերի պահեստների մէջ: Պահեստը Մոսկվայումն է, Ն. Մառէնէյնի մօտ, Տվերսկայա փողոց: Կիշինէօվի մէջ Կայուշանսկու և Բրայունշտէյնի մօտ: Վարշավայի մէջ Ա. Ֆ. Դալլէի մօտ:

19—25 (5)

Մինչև այժմ չեղած ԱՆԿԱՆԶԻ ԻՒՂ ԲԺԻՇԿ ՇՄԻԴՏԻ, որ կատարելագործված է բժիշկ ՄԱԿԱՐԻԿԻ ԴԻԷՑՁԻՑ: Առողջացնում է ամէն տեսակ ԽՈՒԼՈՒԹԻՒՆ, եթէ նա բնական չէ: ԵՐԵՔ ԲՈՒԲԻ բատանալուց յետոյ ուղարկվում է ՄԻ Շ. Շ. այդ իւղից, մանրամասն ԽՐԱՏՆԵՐՈՎ գործածութ ան մասին: Այդ իւղը կարելի է ստանալ Պետերբուրգի բոլոր ԴԵՂԱՏՈՒՆՆԵՐԻՑ և Ալէքսանդր ՎԵՆՑԵԼԻՑ, Կազանսկայա փողոց № 3:

31—52

ՎԱՃԱՌՄԱՆ ԳՆԵՐՈՎ ծխելու պապիոսներ 12 ր., փուփուշկաներ 2 ր. 50 կ., գլխարկներ 1 ր., մատուցարաններ 5 կոպէկ, ամաններ հատը 12 կ., հնդկական բրինձ 10 կ. ֆունտը: Անգլիական կոնֆեկտներ 40 կ., իսկ թէյ, որի ֆունտը ամեն տեղ 2 ր 50 կ. արժէ, 1 ր. 80 կ. է ծախվում ԱՆԳԼԻԱԿԱՆ ԽԱՆՈՒԹԻ ՄԷՋ ԱՐԾՐՈՒՆՈՒ ԳԱԼԵՐԷՈՒՄ:

7—12

Լոյս տեսաւ ՄՈՍԿՎԱՅՈՒՄ Յարութիւն քահանայ ՊՕՊՕՎԵԱՆՑԻ աշխատասիրութեամբ „Պատմութիւն Նոր կտակարանի, հանդերձ կարևոր բացատրութեամբ և Պաղեստինու աշխարհացուցով" երկրորդ հատորը: Գինը 60 կոպէկ է: Գրավաճառներին զիջումն կը լինի: Դիմել. „Въ Москву, домъ Армянской церкви, священнику Артемію Попову.

2—3 (1)

Չը նայելով մաքսերի աւելանալուն ապրանքները առաջվայ գներով կը ծախվեն ԿՕՆԳՕ-ԹԷՅ 1 ր. 5 կ. և 1 ր. 10 կոպ., շատ լաւ ՄՕՆԻՆԳ 1 ր. 20 կ. և 1 ր. 40 կ., հիանալի ԿԱՅՍԱՌԻ 1 ր. 60 կ. և 1 ր. 80 կ. և ԱՄԵՆԱԼԱՒ ԹԷՅ 2 ր. առանց թղթի: Անգլիական րէվօլվէրներ 4 ր.—40 ր. և հրացաններ 20 ր.—200ր. Անգլիական խանութի մէջ: Գործակալութիւն ԲԱՐՆՍՐԲԻ ԹԱՄԲԵՐԸ, Ջօնսօնի ԿՈՂՊԷՔՆԵՐԸ, Տուրնօրի ԳՐԻՉՆԵՐԸ և էկստրակտ կակաօշօկօլադի ծախելու համար, որոնք փարիզի հանդիսի ժամանակ ոսկէ մեդալ ստացան: ՀՈՏԱՒԷՏ ԹԷՅԻ ՖՈՒՆՏԸ ՊԱՏՈՒԱԿԱՆ ԹԷՅԱՄԱՆՈՎ 1 ր. 65 կ. և ամենալաւը 2 ր. 30 կ.: Վաճառականներին օգտաւէտ է մեծ քանակութեամբ ապրանքներ առնել Անգլիական խանութի մէջ: Ամբող հաղուստ 15 ր., կօնֆեկտներ հայի դէմ 60 կ. ֆունտը:

29—100

Կենտրօնական գրավաճառանոցում ի միջի այլոց վաճառվում են հետևեալ գրքերը:

1. Արուեստ երկայնակեցութեան, որ է առողջ, երկայն ու երջանիկ ապրելու ուսումը: Շար. բժ. Փոփովիչ. գ. 1—50 կ.
2. Մօրիս կամ աշխատութիւն, ի պէտս նախնական դպրոցաց: Հեղ. տ. Գառռօ, գ. 1 ռ.
3. Հաչակաւոր ոճիրք: Պրէնվիլէ Մարքիզուհին: Պատկեր. վէպ. Աղ. Գիւմա գ. 1 ռ.
4. Գիւաքնակ բլուր: Վէպ. Եօժէն Սիւ 2 հ. գ. 2 ռ.
5. Խորհրդաւոր կղզի: Հեղ. Ժիւլ Վէրն 3 հ. բովանդակութիւն տ. հ. Օգապար նաւաբեկներ. բ. հ. Ընկեցիկ մարդը. գ. Կղզւոյն Գաղտնիքը գ. 3 ռ.
6. Աշխարհի շրջան ութսուն օրուան մէջ: Հեղ. Ժիւլ Վէրն գ. 1—50 կ.
7. Բարիզն յԱմերիկա: Հեղ. Է. Լաբուլէ 2 հ. գ. 2 ր.
8. Պարոյր կամ առնումն Նինուէի. գրեաց ծեր. Գ. Պատկանեան գ. 50 կ.
9. Թուղթ Մարկոսի Աղաբէգեան Հայոց Աշխարհի Ազգի և եկեղեցու, ազգայնութեան մասին առ պատուականաց պատուական տէր Ներսէս Պատրիարքն Հայոց գ. 2 ր. 25 կ.
10. Հ. Ղ. Ալիշանեան: Տեղագիր Հայոց Մեծաց գ. 2 ր. 50 կ.
11. Նուէր Կաղանդի: Պատկերազարդ մանկանց ընթերց. Նշան Պէրպէրեանի գ. 65 կ.
12. Քնարիկ մանկան. Աղէք. Արարատեանցի գ. 40 կ.
13. Տարերք իմաստասիրութեան, ընդարձակ Հ. Ա. Վ. Գուրգենեան 5 հատոր գ. 3 ր. 50 կ.
14. Խորհրդական բերդը: Վիպասանութիւն Ֆօժէր օր. Գաղիացւոյ գ. 1 ր.
15. Ընտիր Հայկազունք: Պատկերազարդ կենսագրութիւնք գ. 2 ր. 75 կ.:

Նոյն տեղը վաճառվում են հայերէն, ռուսերէն և օտար լեզուների դասագրքեր, դասական պիտոյքներ, աշխարհագրական քարտէզներ, նկատողական ուսման համար պատկերներ, վիպասանութիւններ, թատրօնական պիէսներ, ուղեցոյցներ, բառարաններ, տեղեկացոյցներ և այլն:

Օտարաքաղաքացիք իւրեանց պահանջները փողի հետ պիտի ուղարկեն հետևեալ հասցէիւ. Тифлисъ, Въ Центральную Книжную Торговлю. Ճանապ. ծախք պէտք է աւելացնել իւրաքանչիւր ր. 10 կ.:

ՍԱԼԻՑԻԼԵԱՆ ԱՏԱՄԻ ԲԺՇԿԱԿԱՆ ՄԻՋՈՑՆԵՐ ԱՏԱՄՆԵՐՈՎԺ ԲԺԻՇԿ Լ. Է. ԷԴԻԵԼՀԷՅՄԻ թոյլ են տուած Մոսկվայի ԲԺՇԿԱԿԱՆ ՖԱԿՈՒԼՏԵՏԻՑ: Այդ միջոցները մեծ ԳՈՐԾԱԴՐՈՒԹԻՒՆ ԵՆ գտել և առաջարկվում են իբրև ԱՄԵՆԱԼԱՒ առողջապահական ՄԻՋՈՑՆԵՐ բերանի և ատամների համար: Կարելի է ԱՏԱՄՆԵՐԸ պահպանել ՓՏՃԻՆԵԼՈՒՑ, սառեցնում են ԼՕՐՁՈՒՆՔԻ ՔԱՐԸ և վատ ՀՈՏԻ առաջն են առնում:

Ատամնաբոյժ բժիշկ Լ. Է. Էդելհէյմի ԳԼԽԱՒՈՐ ՊԱՀԵՍՏԸ գտնվում է ՄՕՍԿՎԱՅՈՒՄ, ԿՈՒԶՆԵՑԿԻ ԿԱՄՈՒՐՋ, ՍՕԿՕԼՕՎԻ տանը:

ԹԻՖԼԻՍՈՒՄ կարելի է գտնել Ա. Մ. ՑՈՒՐԻՆՕՎԻ ԿՈՎԿԱՍԵԱՆ և անդրկովկասեան գլխաւոր ՊԱՀԵՍՏՈՒՄ:

Ծախողների ՆՇԱՆԱՒՈՐ ԶԻՋՈՒՄՆ ԿԸ ԼԻՆԻ:

8—30 (11)

ԱՆԳԼԻԱԿԱՆ ՄԱԳԱԶԻՆՈՒՄ

Համեմատեցէք թէյի ֆունտը			1 ր. 5 կ.	Մոսկվայից բերվող թէյի հետ				ֆ. 1 ր. 30 կ.
—	—	—	1 ր. 10 կ.	—	—	—	—	ֆ. 1 ր. 40 կ.
—	—	—	1 ր. 20 կ.	—	—	—	—	ֆ. 1 ր. 60 կ.
—	—	—	1 ր. 40 կ.	—	—	—	—	ֆ. 1 ր. 80 կ.
—	—	—	1 ր. 60 կ.	—	—	—	—	ֆ. 2 ր. —
—	—	—	1 ր. 80 կ.	—	—	—	—	ֆ. 2 ր. 50 կ.
Ամենալաւը	—	—	2 ր. —	—	—	—	—	ֆ. 3 ր.

50—100